

Ks. Jan Dyduch (PAT, Kraków)

Apostolstwo świeckich w świetle wskazań polskich Synodów Plenarnych

Wstęp

Do znaczących wydarzeń w życiu Kościoła w Polsce w minionym XX wieku należały dwa Polskie Synody Plenarne. Pierwszy odbył się w Częstochowie 25 i 26 sierpnia 1936 r.; drugi zaś w latach 1991–1999. Synody te różnią się czasem trwania, charakterem (pierwszy – głównie jurydyczny, drugi – głównie pastoralny). Inny także był kontekst: społeczny, polityczny i religijny, w których były przeprowadzone. Mimo tych różnic ich cel był zbieżny; mianowicie umocnienie wiary ludu Bożego i odnowa życia moralnego. W piśmie Stolicy Apostolskiej, aprobującym uchwały Synodu z 1936 roku, podkreślono: „(...) postanowienia, które wybitnie przyczynią się do spotęgowania wiary katolickiej, do umocnienia dobrych obyczajów...”¹. Podobnie cel II Synodu Plenarnego określił Ojciec Święty Jan Paweł II: „Trzeba odbudować w idących pokoleniach umiłowanie prawdy i prawa Bożego...”².

Odnowa synodalna dotyczy także wiernych świeckich, ich działalności apostolskiej. Warto zatem porównać postrzeżenie apostolstwa świeckich ukazane w Polskich Synodach Plenarnych.

---

¹ Dekret św. Kongregacji Soboru z 19 VI 1937, [w:] *Uchwały Pierwszego Synodu Plenarnego, Katowice 1938 (= IPSP)*, s. 4.

² Homilia na rozpoczęcie II Synodu Plenarnego 8 VI 1991, [w:] *IV pielgrzymka do Ojczyzny, Kraków 1991*, s. 210.

Powołanie do apostołstwa

Biskupi polscy, uczestnicy Pierwszego Synodu Plenarnego, zwrócili uwagę na odpowiedzialność wiernych świeckich za Kościół, jego działalność i przyszłość. Wyrazem tej odpowiedzialności jest zaangażowanie się w działalność apostołską. Biskupi nauczają:

Apostolstwo, czyli czynny udział w realizowaniu Królestwa Chrystusowego jest posłannictwem, obowiązkiem i prawem także osób świeckich. Z faktu przynależności do Mistycznego Ciała Chrystusa, który w doczesności żyje w postaci Kościoła, wynika dla wszystkich katolików obowiązek troski o wiarę i jej szerzenie, o Kościół i jego ducha, rozwój i swobodne działanie. Apostolstwo nie jest zatem przywilejem elity ani rezerwatem wybrańców, lecz powszechną powinnością wiernych³.

Orędzie Episkopatu Polski, wyżej przywołane, definiuje apostołstwo jako zaangażowanie w budowę i rozwój Królestwa Chrystusowego w świecie. Ukazuje również podstawę apostołstwa, którą stanowi przynależność do Ciała Mistycznego Chrystusa. Jest ono skutkiem przyjętego sakramentu chrztu i powoduje bardzo głębokie więzy ochrzczonego z Kościołem. Apostolstwo jest prawem i obowiązkiem wiernych świeckich⁴.

Idee zawarte w „Orędziu” korespondują z nauczaniem Vaticanum II o apostołstwie:

Kościół powstał po to, by poprzez rozszerzanie Królestwa Chrystusa po całej ziemi ku chwale Boga Ojca uczynić wszystkich ludzi uczestnikami zbawczego odkupienia i by prze nich cały świat rzeczywiście został skierowany ku Chrystusowi. Każda bowiem działalność Mistycznego Ciała, zwrócona ku temu celowi, nazywa się apostołstwem⁵.

---

³ Orędzie Episkopatu Polski do duchowieństwa i wiernych w sprawie uchwał Pierwszego Synodu Plenarnego z dnia 1 I 1938 r. (= orędzie), [w:] *Pierwszy Synod Plenarny*, oprac. ks. P. Kałwa, Lublin 1939, s. 46.

⁴ Por. J. Dyduch, *Świeccy w świetle uchwał Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego 1936 r.*, „Prawo Kanoniczne” 31 (1988), nr 3–4, s. 141.

⁵ *Dekret soborowy „Apostolicam Actuositatem”*, n. 2.

Przynależność do Kościoła postrzega nauczanie soborowe jako podstawę apostołstwa:

Obowiązek i prawo świeckich do apostołstwa wypływa z ich zjednoczenia z Chrystusem Głową. Przez chrzest bowiem wszczępieni w Ciało Mistyczne Chrystusa, przez bierzmowanie umocnieni mocą Ducha Świętego, przez samego Pana przeznaczeni są do apostołstwa⁶.

W oparciu o nauczanie soborowe został skonstruowany przepis Kodeksu Prawa Kanonicznego określający istotę i podstawę apostołstwa:

Świeccy, którzy na równi ze wszystkimi wiernymi przez chrzest i bierzmowanie są przeznaczeni dla Boga do apostołstwa, mają ogólny obowiązek i zarazem prawo współpracować – czy to indywidualnie, czy też zrzeszeni w stowarzyszeniach, aby Boże przepowiadanie zbawienia było poznane przez wszystkich ludzi na całym świecie i przez nich przyjęte (kan. 225, § 1).

II Polski Synod Plenarny podejmuje nauczanie soborowe i kodeksowe o apostołstwie świeckich:

Świeccy, jak wszyscy wierni, wezwani są przez Boga do apostołstwa na mocy chrztu i bierzmowania, dlatego mają obowiązek i prawo, indywidualnie lub zjednoczeni w stowarzyszeniach, starania się, by orędzie zbawienia zostało poznane i przyjęte przez wszystkich ludzi na całej ziemi⁷.

Nauczanie II Synodu Plenarnego o apostołstwie świeckich czerpie ze skarbca doktryny soborowej. Doktrynie tej, jak można było zauważyć, nie jest obce nauczanie Pierwszego Synodu Plenarnego. Zatem doktryna ta jest poniekąd zakorzeniona w postanowieniach Pierwszego Synodu Plenarnego, jest jego dalszym etapem. Nowością, jaka wprowadza Sobór Watykański II do nauczania o apostołstwie świeckich, jest doktryna o powołaniu świeckich do apostołstwa. Termin „powołanie” w okresie Pierwszego Synodu Plenarnego był zarezerwowany i dotyczył tylko duchownych i osób zakonnych. W optyce Soboru Watykańskiego

---

⁶ Tamże, n. 3.

⁷ II Polski Synod Plenarny (1991–1999), Poznań 2001 (= IIPSP), s. 148.

II powołanymi przez Boga uznani zostali także świeccy. Sobór, nauczając o świeckich, głosił:

Natomiast zadaniem ludzi świeckich, z tytułu właściwego im powołania, jest szukanie Królestwa Bożego przez zajmowanie się sprawami świeckimi i kierowanie nimi po myśli Bożej⁸.

Każdy człowiek jest powołany, a więc wezwany przez Boga. Naucza Papież Jan Paweł II:

Idźcie i wy do mojej winnicy. To wezwanie dotyczy nie tylko biskupów, kapłanów, zakonników i zakonnice, ale wszystkich także świeckich, których Bóg wzywa osobiście, powierzając im do spełnienia misję w Kościele i w świecie⁹.

Powołanie jest aktem miłości ze strony Boga, który wobec człowieka ma swój plan, niejako program do wykonania. Człowiek przez wiarę może je rozpoznać, a poprzez miłość podejmuje jego realizację. Stąd w powołaniu spotyka się wychodzącą naprzeciw miłość Boga i odpowiedź wyrażająca się w miłości człowieka. Powołanie świeckich, zgodnie z nauczaniem Soboru, posiada swoją specyfikę, jest skierowane do odnowienia świata według zasad ewangelicznych. Soborowe postrzeganie powołania świeckich podejmuje II Polski Synod Plenarny. Przytacza on nie tylko przywołany wyżej tekst konstytucji *Lumen gentium*¹⁰, lecz także naucza:

Świeccy powołani przez Boga w świecie są posłani do świata, aby być solą ziemi, nadawać światu ewangeliczny smak, przemieniać i uświęcać świat od wewnątrz na sposób zaczynu, oświetlać wszystkie drogi, po których kroczą, światłem wiary, nadziei i miłości¹¹.

Synod, w przytoczonym nauczaniu, nawiązuje do idei Soboru Watykańskiego II głoszącej, że celem apostołstwa świeckich jest uświęcenie zarówno siebie jak i świata. Ta idea jeszcze wyraziściej jest zarysowana w innym tekście: „Powołanie do świętości jest

---

⁸ Konstytucja soborowa „*Lumen gentium*”, n. 31.

⁹ *Adhortacja „Christifideles laici*”, 30 XII 1988 (=CHL), n. 2.

¹⁰ II PSP, s. 145.

¹¹ Tamże, s. 143.

ściśle związane z powołaniem do apostołstwa. Nie sposób wyobrazić sobie dążenia do świętości bez apostołstwa”¹². To ściśle powiązanie dążenia do świętości z apostołstwem wskazuje na jego podwójny wymiar: zewnętrzny i wewnętrzny. Wymiar zewnętrzny to aktywność i dynamika apostołska, wyrażająca się w świadectwie słowa i czynu, to życie zgodne z wyznawaną wiarą. Zewnętrzne działanie powinno mieć zaplecze w wewnętrznej, nadprzyrodzonej rzeczywistości, jawiącej się w duszy człowieka od chwili chrztu, podtrzymywanej i ubogacanej przez inne sakramenty święte, zwłaszcza pokutę i Eucharystię. Korzystanie z sakramentów świętych stanowi o wewnętrznej dynamice apostołstwa.

Pierwszy Synod Plenarny, chociaż nie używa sformułowania „powołanie świeckich do świętości”, niemniej jednak wzywa ich do doskonałości, czyli świętości: „Katolicy powinni wieść życie według przykazań Bożych i kościelnych oraz świecić przykładem cnót chrześcijańskich, zwłaszcza czynnej miłości bliźniego”¹³. Przywołana uchwała, a także inne nawołujące katolików świeckich do mężnego wyznania wiary w życiu prywatnym i publicznym, do pielęgnowania i rozwijania nadprzyrodzonego życia łaski wyraźnie wskazują na zobowiązanie do starania się o świętość życia¹⁴.

Można zauważyć, że obydwie polskie Synody Plenarne wzywają katolików świeckich do świętości życia, czyniąc ich odpowiedzialnymi za świętość Kościoła. Zgodnie z nauczaniem Synodów, świeccy dążą do świętości wspólnie z pasterzami. Jest to wspólna odpowiedzialność świeckich i duchownych za świętość i rozwój Kościoła. Synod z 1936 r. nawołuje:

Ze szczególnym serdecznym słowem pasterskim zwracamy się do was umiłowani katolicy stanu świeckiego. Razem z hierarchią i duchowieństwem stanowicie Kościół Boży (...). Swym duchem i cnotą świadczycie o wiecznej świętości Kościoła. Codziennym czynem katolickim wypełniacie cichą a chwalebłą treść jego działania. A poza tym macie

---

¹² Tamże, s. 148.

¹³ I PSP, uchwała 56, § 1.

¹⁴ Por. tamże, uchwała 54, 55.

swoje zadania także w zakresie posłannictwa Kościoła. Macie swą część w jego zewnętrznej działalności¹⁵.

Tak więc Pierwszy Synod Plenarny naucza o Kościele, który stanowią duchowni i świeccy, wspólnie uczestnicząc w posłannictwie Kościoła. To zobowiązuje ich do współpracy.

Przebieg Pierwszego Synodu Plenarnego był normowany przepisami Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku. Nie zezwalały one świeckim na bezpośredni udział w obradach synodalnych. Jedynie w uroczystym otwarciu Synodu wzięli udział przedstawiciele rządu Rzeczypospolitej Polskiej, zaś pielgrzymi, którzy w liczbie około 200 000 zgromadzili się z całej Polski wokół Klasztoru Jasnogórskiego – będącego miejscem obrad Synodu, modlitwą i pokutą wspierali jego obrady¹⁶. Postanowienia Pierwszego Synodu Plenarnego zobowiązują świeckich do współpracy z pasterzami: „Obowiązkiem wiernych jest współpracować z duchowieństwem nad zachowaniem wiary i dobrych obyczajów”¹⁷.

Najistotniejszy etap każdego z Synodów to realizowanie jego postanowień i uchwał. W tej fazie, z natury rzeczy, udział zarówno świeckich jak i duchownych jest nieodzowny. Podkreśla to Dekret św. Kongregacji Soboru:

Niech Bóg Wszchemogący sprawi, by akty i uchwały tego Synodu Plenarnego, które wydają się dostosowane do szczególnych warunków życia polskiego, przyniosłyżytek i pomyślność zarówno duchowieństwu jak i wiernym tego narodu¹⁸.

Idea współpracy pasterzy i wiernych świeckich jawi się bardzo wyraźnie w nauczaniu Vaticanum II:

Po tym zażyłym obcowaniu ze sobą świeckich i pasterzy należy się spodziewać rozlicznych dóbr dla Kościoła, dzięki temu bowiem w świeckich umacnia się poczucie własnej odpowiedzialności, wzmacnia się zapał i siły ludzi świeckich łatwiej łączą się z pracą pasterzy¹⁹.

---

¹⁵ Orędzie, s. 44.

¹⁶ por. tamże, s. 36.

¹⁷ I PSP, uchwała 62.

¹⁸ I PSP, s. 4.

¹⁹ LG, n. 37.

Sobór Watykański II zainspirował nowy model Synodów, mających charakter pastoralny. Duszpasterski charakter Synodu wyraża się zarówno treścią jego uchwał, jego przygotowaniem, składem osobowym, czasem trwania i zaangażowaniem opinii publicznej. Stąd też Synod Pastoralny jest pomyślany jako akcja duszpasterska, w którą zaangażowana jest cała wspólnota ludu Bożego, czy to diecezji, czy metropolii, czy kraju²⁰. Charakterystyczną cechą tego typu Synodu jest aktywny udział świeckich w jego pracach. Jawią się oni tutaj nie tylko jako przedmiot podejmowanych uchwał synodalnych, ale także jako uczestnicy procesu ich tworzenia²¹. Kodeks z 1983 r., idąc za wskazaniem Vaticanum II, wśród uczestników Synodu Plenarnego wymienia wiernych świeckich: „Na synody partykularne mogą być także wezwani, ale z głosem jedynie doradczym, prezbiterzy oraz inni wierni (...)” (kan. 443, § 4).

II Polski Synod Plenarny skorzystał zarówno ze wskazań soborowych, jak i z przepisów Kodeksu i włączył świeckich do udziału w swoich pracach. Świeccy, zgodnie z Regulaminem Synodu, choć nie mają głosu decydującego, pełnią w nim ważną rolę jako fachowi doradcy, szczególnie w dziedzinach należących do kompetencji świeckich²². Zasadniczą rolę odegrali świeccy, uczestnicząc w zespołach synodalnych, gdzie studiowano dokumenty kościelne, prowadzono dyskusje i przygotowywano wnioski dla innych organów Synodu²³. Postanowienia Synodu, które były owocem współpracy pasterzy i świeckich, wielokrotnie mówią o ich współodpowiedzialności za Kościół: „Z tej wspólnej wszystkim godności wynika współodpowiedzialność świeckich wraz z kapłanami i zakonnikami za misję Kościoła”²⁴. Synod wzywa do

---

²⁰ Por. T. Pieronek, *Synody pastoralne po Soborze*, „Znak” 214 (1972), s. 459.

²¹ Por. J. Dyduch, *Świeccy w pracach i dokumentach Synodu Krakowskiego (1972–1979)*, „Znak” 344 (1983), s. 1126–1127.

²² Por. T. Pieronek, *Praca legislacyjna II Polskiego Synodu Plenarnego*, [w:] *Dzielo II Synodu Plenarnego w Polsce*, red. S. Tymosz, Lublin 2001, s. 78.

²³ Por. tamże, s. 82.

²⁴ II PSP, s. 145.

tworzenia instytucji takich jak rady duszpasterskie i ekonomiczne, w których jawi się strukturalna współpraca pasterzy i wiernych świeckich²⁵.

Pasterze i świeccy powołani do apostołstwa wykonują je indywidualnie lub wspólnotowo.

Apostolstwo indywidualne

Nieocenioną przysługę nauczaniu o apostołstwie indywidualnym oddał Sobór Watykański II, który je dowartościował: „Apostolstwo indywidualne, wypływające obficie ze źródła prawdziwie chrześcijańskiego, jest początkiem i warunkiem każdego apostołstwa świeckich, także zbiorowego i nie można go niczym zastąpić”²⁶. Tak więc apostołstwo indywidualne, wyrażające się w świadectwie życia i w świadectwie słowa, posiada znaczenie podstawowe w działalności apostołskiej, również zrzeszonej.

Indywidualne apostołstwo wiernych świeckich docenia Pierwszy Synod Plenarny i prezentuje różne jego rodzaje. Wśród nich wzywa wiernych, aby nie bacząc na ludzkie względy, odważnie wyznawali swoją wiarę w życiu prywatnym i publicznym, szczególnie wtedy, gdyby milczenie mogłoby oznaczać zaparcie się wiary albo wywołać zgorszenie²⁷. Synod zwraca uwagę na niezwykle ważną sprawę, jaką jest zgodność życia z wyznawaną wiarą²⁸. Podaje również program świadectwa dawanego słowem i czynem. Świeccy mają szerzyć zasady nauki katolickiej oraz przeciwstawiać się i przeciwdziałać bezpośrednio wolnomyślicielstwu, obojętności religijnej, sekciarstwu, laicyzmowi, a także walce z Kościołem i hierarchią. Mają zawsze bronić przykładem, słowem i pismem etyki chrześcijańskiej oraz zwalczać niemoralność w literaturze, teatrze, kinematografii i radio. Mają bronić

---

²⁵ Por. tamże, s. 154.

²⁶ Dekert „*Apostolicam astuositatem*”, n. 16.

²⁷ I PSP, uchwała 56, § 1.

²⁸ Por. tamże, uchwała 56, § 1.

świętości małżeństwa i rodziny, przeciwstawiać się nieetycznemu ograniczaniu liczby potomstwa i przeciwstawiać się aborcji. Świeccy mają brać udział w akcjach zwalczających alkoholizm i narkomanię²⁹. Podjęcie skutecznego świadectwa jest możliwe tylko w łączności z Chrystusem. Odnowa życia duchowego poprzez wyrabianie cnót moralnych, troskę o cnoty teologiczne, współpraca z łaską stanowią nieodzowny warunek i podstawę wszelakiego apostołstwa, w szczególności apostołstwa indywidualnego³⁰.

Do udziału świeckich w apostołstwie indywidualnym wzywa II Synod Plenarny, posługując się słowami Jana Pawła II:

Bracia i siostry, w naszych czasach, gdy nie potrzeba już świadectwa krwi, tym bardziej czytelne musi być świadectwo codziennego życia. O Bogu winno się świadczyć słowem i czynem, wszędzie, w każdym środowisku: w rodzinie, w zakładach pracy, w urzędach, szkołach i biurach³¹.

Apostołstwo indywidualne realizują świeccy, uczestnicząc, na swój sposób, w posłudze nauczania Kościoła. Pierwszy Synod Plenarny nie posługuje się terminem „posługa nauczania” czy „prorocka”, niemniej jednak mówi o udziale świeckich w posłannictwie nauczania. Doniosłe znaczenie w formacji ludzi przypisuje Synod prasie. Dlatego wzywa pisarzy i dziennikarzy, aby oddawali swe zdolności na służbę Królestwa Bożego. Katolicy świeccy mają obowiązek popierać i szerzyć czytanie dobrych książek, dzienników i innych pism wydawanych w duchu katolickim. Trosce świeckich powierzono biblioteki i czytelnie kościelne i katolickie, a także organizowanie punktów sprzedaży prasy i książek katolickich³². Wiele uwagi przywiązuje Synod do nauczania religii w szkole. Prowadzą je nauczyciele zarówno du-

---

²⁹ Por. tamże, uchwała 62.

³⁰ Por. J. Kobylński, *Rola katolików świeckich w Kościele w świetle uchwały Synody Plenarnej*, „Ruch Katolicki” 8 (1938), s. 461.

³¹ II PSP, s. 155.

³² Por. I PSP, uchwała 76–79.

chowni jak i świeccy. Winni oni być należycie przygotowani i uzyskać od biskupa misję kanoniczną³³.

II Synod Plenarny mówi o udziale świeckich w posłudze nauczania:

Udział w misji prorockiej nie polega jednak tylko na świadectwie. Prawdziwy apostoł szuka okazji głoszenia Chrystusa również słowem, bądź to niewierzącym, by ich doprowadzić do wiary, bądź wierzącym, by ich pouczyć, umocnić i pobudzić do gorliwszego życia³⁴.

To głoszenie Chrystusa przez świeckich dokonuje się w różny sposób. Niezwykle ważny przekaz prawdy Chrystusowej dokonuje się w szkołach katolickich na wszystkich poziomach. Dokonuje się również przez nauczanie religii w szkołach publicznych, do których w roku 1991 powróciło nauczanie religii³⁵. Szczególne zadania w szerzeniu prawdy spoczywają na tych świeckich, którzy są twórcami, organizatorami i odbiorcami społecznego przekazu³⁶. Świeccy są współodpowiedzialni za głoszenie prawdy na misjach, „ad gentes”³⁷.

Apostolstwo indywidualne wyraża się także udziałem świeckich w posłudze uświęcenia. Takie określenie nie występuje w dokumentach Pierwszego Synodu Plenarnego, ale mówią one o rzeczywistości ją oznaczającej. Synod bowiem wzywa do korzystania ze środków wiodących do uświęcenia:

Wierni będą pielęgnowali i rozwijali w sobie nadprzyrodzone życie łaski przez uczestniczenie w ofierze Mszy Świętej, przyjmowanie sakramentów świętych, przez modlitwę, rachunek sumienia i udział w misjach, rekolekcjach, uroczystościach kościelnych oraz innych pobożnych praktykach³⁸.

Trosce o własne uświęcenie, a także o uświęcenie innych przez: liturgię, obchodzenie świąt i obrzędów roku kościelnego

---

³³ Por. tamże, uchwała 120–121.

³⁴ II PSP, s. 147.

³⁵ Por. tamże, s. 51–52, s. 55–56, s. 57–58, s. 105.

³⁶ Por. tamże, s. 119–121.

³⁷ Por. tamże, s. 130.

³⁸ I PSP, uchwała 55.

oraz poprzez różne formy pobożności ludowej jest poświęcony rozdział XII *Uchwał Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego* noszący tytuł: *O czci Boga i świętych*³⁹. Szczególnie polecane formy pobożności to nabożeństwo do Najświętszego Sakramentu, Najświętszego Serca Pana Jezusa, a także różne formy czci Najświętszej Maryi Panny⁴⁰.

Udział świeckich w postudze kapłańsko-uświęcającej szeroko omawiają dokumenty II Synodu Plenarnego. Podkreślają ich uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusa: „Kapłaństwo, w którym uczestniczą świeccy, nazywane jest kapłaństwem chrzcielnym”⁴¹. Świeccy mogą uświęcać siebie i innych nie tylko przez udział we Mszy św. i Sakramentach świętych, ale także przez to, co składa się na ich życie codzienne: „W ten sposób ludzie świeccy, czcząc Boga wszystkimi swoimi zajęciami, uświęcają świat i oddają go Stwórcy”⁴². Synod, idąc za nauczaniem soborowym, poszerza horyzonty apostołstwa świeckich. Te możliwości działalności apostołskiej jawią się również w dokumencie *Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II*⁴³. Świeccy odpowiednio przygotowani mogą spełniać ważne posługi liturgiczne, wśród nich trzeba wymienić posługę ministranta, lektora, akolity, komentatora i nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej⁴⁴.

Niezastąpioną formą apostołstwa indywidualnego jest apostołstwo w rodzinie i przez rodzinę. Pierwszy Synod Plenarny poucza o zadaniach rodziny a także dostrzega jej zagrożenia, takie jak: rozwody, zeświecczenie, nieetyczne ograniczenia liczby potomstwa oraz postawy broniące lub dopuszczające zabijanie nie narodzonych i praktyki idące w tym kierunku⁴⁵. Synod zobowiązuje rodziców do religijnego wychowania dzieci:

---

³⁹ Por. tamże, uchwała 110–117.

⁴⁰ Por. tamże, uchwała 110–113.

⁴¹ II PSP, s. 146.

⁴² Tamże, s. 146.

⁴³ Tamże, s. 189–216.

⁴⁴ Por. tamże, s. 189–216.

⁴⁵ Por. I PSP, uchwała 62 c, 94.

Synod Plenarny przypomina rodzicom, że pierwszą szkołą religii dla dziecka jest rodzina. Dlatego wymaga od rodziców, aby w duszach dzieci od najmłodszych lat budzili wiarę w Boga, uczyli je pacierza i podstawowych prawd chrześcijańskich oraz dawali dzieciom przykład życia chrześcijańskiego⁴⁶.

Zaprezentowana przez Sobór Watykański II nauka o rodzinie, można powiedzieć, poniekąd rozwija nauczanie Synodu Plenarnego. Soborową naukę o rodzinie przejmuje II Synod Plenarny, w szczególności w dokumencie pod tytułem: *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie*⁴⁷. Nazywa rodzinę „Kościołem domowym” lub „Małym Kościołem”, stanowiącym niejako środowisko naturalne, powołane do budowania Królestwa Bożego w dziejach ludzkości jako wspólnota ewangeliczna i ewangelizująca, jako głęboka wspólnota życia i miłości⁴⁸.

Rodzina jest szkołą patriotyzmu. Charakterystyczną cechą apostołstwa świeckich w Polsce jest patriotyzm. Mówią o tym obydwie Synody Plenarne. Dokument promulgujący uchwały Pierwszego Synodu Plenarnego podkreśla, że mają one za cel dobro Rzeczypospolitej, odrodzonej po latach niewoli⁴⁹. II Synod Plenarny wysoko ocenia patriotyzm: „Synod składa hołd tym pokoleniom Polaków, którzy pośród okrucieństw terroru hitlerowskiego i stalinowskiego zachowały postawę służby Bogu i Ojczyźnie przekazując ją młodym pokoleniom”⁵⁰. Dokument synodalny: „Kościół wobec rzeczywistości politycznej” kończy się apelem: „Niech nasz Naród stanie się Królestwem miłości, prawdy, sprawiedliwości i pokoju, niech rozwija się wspaniały”⁵¹.

Apostołstwo indywidualne świeckich, wyrażające się jako świadectwo słowa i świadectwo życia chrześcijańskiego, jest według wskazań Polskich Synodów Plenarnych obowiązkiem.

---

⁴⁶ Tamże, uchwała 119, § 1.

⁴⁷ II PSP, s. 29–48.

⁴⁸ Por. tamże, s. 33–34.

⁴⁹ I PSP, s. 7.

⁵⁰ II PSP, s. 149.

⁵¹ Tamże, s. 97.

Apostolstwo zrzeszone

Mimo że apostołstwo indywidualne świeckich ma znaczenie podstawowe, to jednak Synody Polskie dowartościowują także apostołstwo zrzeszone. Co więcej, ukazują powiązanie między apostołstwem indywidualnym i zrzeszonym. Nie ma skutecznego apostołstwa zrzeszonego bez apostołstwa indywidualnego, które stanowi bazę i podstawę uczestnictwa we wszelkich organizacjach apostołskich: zaś apostołstwo zrzeszone umacnia, wychowuje i przygotowuje do apostołstwa indywidualnego.

Synod Plenarny z 1936 roku dostrzega znaczenie apostołstwa zrzeszonego i dlatego usilnie zachęca świeckich do uczestnictwa w pracach organizacji i stowarzyszeń opartych na zasadach katolickich: „We wszystkich dziedzinach zbiorowego działania, jak w sferze kulturalnej, oświatowej zawodowej i innych, katolicy powinni się łączyć w zrzeszeniach statutowo opartych na nauce Chrystusowej i pielęgnować w nich ducha i zasady katolickie”⁵². Uchwałę tę trzeba rozumieć jako usilną zachętę do tworzenia stowarzyszeń i wstępowania do nich przez katolików świeckich. Chodzi o stowarzyszenia oparte na Ewangelii i mające za cel duchowy rozwój wiernych i szerzenie zasad katolickich. Stowarzyszenia te mogą mieć różnorodny charakter i różne zadania.

Pierwszy Synod Plenarny popiera i zachęca do wstępowania do tych organizacji, których celem jest pielęgnowanie pobożności, modlitwy i spełnianie uczynków pokutnych. Wśród nich wymienia Trzecie Zakony, bractwa, sodaliczki i inne związki pobożne. Przestrzega jednak przed nadmierną ilością tych organizacji i brakiem zaangażowania ich członków. Do stowarzyszeń zasługujących na szczególne poparcie zalicza Synod organizacje zajmujące się działalnością charytatywną, szerzeniem miłosierdzia chrześcijańskiego. Poleca również stowarzyszenia religijne, zrzeszające młodzież szkolną⁵³. Synod przestrzega przed wstępowaniem do

---

⁵² I PSP, uchwała 57, § 1.

⁵³ Por. tamże, uchwała 35-36, 61, 120, § 4.

stowarzyszeń pod względem wyznaniowym neutralnych, w których działalność stanowiłaby niebezpieczeństwo dla wiary i prowadziłyby do osłabienia ducha religijnego⁵⁴. Wydaje się, że nie chodzi tutaj o stowarzyszenia opierające się na zasadach humanitarnych, do których przynależność katolików i prowadzenie w nich działalności nie tylko nie stanowi niebezpieczeństwa dla wiary, ale wprost przeciwnie, może sprawić, że – nie tracąc swej tożsamości – staną się szerzycielami zasad Ewangelii. Synod zabrania wstępować do sekt, masonerii, organizacji socjalistów i tych organizacji zarówno jawnych, jak i tajnych, które są wrogię Kościołowi i porządkowi społecznemu albo szerzą obojętność religijną⁵⁵. Synod zabrania również popierania tych wszystkich organizacji i współpracy z nimi. Szczególny zakaz dotyczy organizacji komunistycznych:

W szczególniejszy sposób Synod Plenarny wzywa katolików, by się pilnie strzegli komunizmu stanowiącego najgroźniejszą zarazę współczesnego świata i by wszelkimi sposobami zwalczali zarówno jego przebiegłą propagandę, jak i zgubne hasła burzenia religii, szerzenia nienawiści, niszczenia wszelkiego ładu społecznego⁵⁶.

Wiodącą rolę wśród stowarzyszeń pełniła wówczas w Polsce Akcja Katolicka. Postanowienia Synodu Plenarnego są odzwierciedleniem tej sytuacji, ale nie tylko. Zmierzają one do umocnienia i rozwoju stowarzyszeń skupionych w Akcji Katolickiej. Dlatego Synod zwraca się do świeckich z wezwaniem do szerokiego poparcia Akcji Katolickiej:

Synod Plenarny wzywa wiernych, aby wstępowali w szeregi organizacji Akcji Katolickiej, aby w nich wytrwale pogłębiali swoją religijność i byli dla innych przykładem życia katolickiego, a czerpiąc zapał apostołski i wytrwałość z nadprzyrodzonych źródeł wiary, odważnym i ofiarnym czynem katolickim przyczyniali się do urzeczywistnienia Królestwa Chrystusowego⁵⁷.

---

⁵⁴ Por. tamże, uchwała 57, § 2.

⁵⁵ Por. tamże, uchwała 57, § 3.

⁵⁶ Tamże, uchwała 57, § 4.

⁵⁷ Tamże, uchwała 68.

Akcja Katolicka jawi się tutaj jako stowarzyszenie apostołskie, polegające na zaangażowaniu w szerzeniu Królestwa Chrystusowego przez odważną i ofiarną działalność, która jest zakorzeniona w rzeczywistości nadprzyrodzonej i inspirowana wiarą. Ukazano także, jak apostołstwo indywidualne wiąże się z apostołstwem zrzeszonym. Stowarzyszenia Akcji Katolickiej są organizacjami, do których należą katolicy świeccy. Apostołstwo Akcji Katolickiej jest powiązane z apostołstwem hierarchii. Wedle wskazań Stolicy Apostolskiej, hierarchia ustala ustrój, program i sposób działania Akcji Katolickiej. Czyni to w wymiarze Polski jej Konferencja Biskupów, zaś w wymiarze diecezji – biskup⁵⁸.

Akcja Katolicka, stanowiąca zorganizowane apostołstwo świeckich, współpracuje z apostołstwem hierarchii w ten sposób, że ona decyduje o ustroju organizacji do niej należących, o ich głównych zadaniach i celach. Wszystko to jest określone w statutach zatwierdzanych przez hierarchię. Jednak hierarchia pozostawia świeckim daleko posuniętą autonomię i swobodę działania, gdyż oni spełniają w Akcji Katolickiej funkcje kierownicze. Asystenci kościelni, będący w każdym zrzeszeniu Akcji Katolickiej, pełnią w niej funkcje duszpasterskie. Świeccy, powoływani na stanowiska kierownicze, powinni być odpowiednio przygotowani, odznaczający się wzorowym życiem i nie zajmujący kierowniczych stanowisk w stronnictwach i partiach politycznych⁵⁹. Wysokie wymagania stawiane świeckim kierującym stowarzyszeniami Akcji Katolickiej miały jej zapewnić należytą i skuteczną działalność; zaś zakaz kierowania nią przez osoby sprawujące wysokie funkcje polityczne miały ją uchronić od przekształcenia się w partię polityczną i od podporządkowania stronnictwom politycznym.

Akcja Katolicka, ukształtowana także przez Synod Plenarny, prowadziła owocne apostołstwo. Zaznaczył to papież Jan Paweł II: „Wśród nich (stowarzyszeń) szczególne miejsce zajmuje Akcja Katolicka, która kiedyś w Polsce była tak żywa u przyniosła tyle

---

⁵⁸ Por. tamże, uchwała 66, § 1.

⁵⁹ Por. tamże, uchwała 64, 67, 67, § 1.

wspaniałych owoców”⁶⁰. Ta ożywiona działalność Akcji Katolickiej została zahamowana w czasie okupacji hitlerowskiej, odżyła po jej zakończeniu, jednak na krótko, gdyż została zniszczona przez barbarzyński system komunistyczny. Wydaje się, że nie na darmo Synod Plenarny określił ten system jak „najgroźniejszą zarazę współczesnego świata”⁶¹.

Stwierdzenie, że Synod Plenarny z 1936 roku można zaliczyć do prekursorów Soboru Watykańskiego II, wydaje się słuszne. Sprawa ta jawi się szczególnie w nauczaniu o apostołstwie świeckich⁶². Sobór Watykański II uporządkował nauczanie o zrzeczeniach apostołskich, podkreślił ich znaczenie w życiu Kościoła i ogłosił wolność zrzeczania się świeckich. Dzięki temu można mówić o „nowej epoce zrzeczeń katolików świeckich”⁶³.

Idee soborowe, a także Pierwszego Synodu Plenarnego o zrzeczoną apostołstwie świeckich podejmuje II Synod Plenarny. Sprawa ta jest o tyle ważna i trudna, iż w latach dyktatury komunistycznej nastąpiła totalna dewastacja organizacji i stowarzyszeń katolików świeckich. Wszystkie one wraz z Akcją Katolicką zostały zniszczone i zakazane. Ich odbudowa nastąpiła po roku 1989⁶⁴. Synod zachęca świeckich do tworzenia zrzeczeń i do wstępowania do takich organizacji, których programy są zgodne ze wskazaniami społecznego nauczania Kościoła. Wzywa do umacniania i rozwijania oddziałów Akcji Katolickiej⁶⁵. Synod Plenarny uważa stowarzyszenia za jeden ze sposobów formacji apostołskiej świeckich⁶⁶. Wzywa stowarzyszenia, aby pełniej włączały swoich członków do współpracy dla dobra parafii⁶⁷. Mimo to wy-

---

⁶⁰ Przemówienie do biskupów polskich, 12 I 1993, „Notificaciones” 131 (1993), s. 10.

⁶¹ Per. I PSP, uchwała 57, § 4.

⁶² Por. A. Dziega, *Walor historyczny Pierwszego Synodu Plenarnego w Polsce z 1936 roku*, [w:] *Dzieło II Synodu Plenarnego w Polsce*, red. S. Tymosz, Lublin 2001, s. 48.

⁶³ CHL, n. 29.

⁶⁴ Por. II PSP, s. 151–153.

⁶⁵ Por. tamże, s. 153–155.

⁶⁶ Por. tamże, s. 153.

⁶⁷ Por. tamże, s. 154.

daje się, iż w dokumentach II Synodu Plenarnego brak jednolitego programu rozwoju i działania stowarzyszeń katolików świeckich, odpowiadającego obecnej sytuacji w Polsce.

Zakończenie

Apostolstwo świeckich jawi się w dokumentach Polskich Synodów Plenarnych jako zagadnienie niezwykle ważne dla życia i rozwoju Kościoła. W postrzeganiu Synodów, apostołstwo to polega na zaangażowaniu w szerzenie Królestwa Bożego na ziemi. Jest ono prawem i obowiązkiem świeckich, wynikającym z ich przynależności do Kościoła. Realizują je przez świadectwo życia i świadectwo słowa (apostołstwo indywidualne) i przez uczestnictwo w pracach stowarzyszeń i ruchów apostołskich (apostołstwo zrzeszone). Można zauważyć, że postanowienia Synodu Plenarnego z 1936 r. wyprzedzają i poniekąd inspirują nauczanie Vaticanum II i II Synodu Plenarnego.

Apostolato dei laici nella luce dei Sinodi Plenari della Polonia

Riassunto

Due Sinodi Plenari della Polonia nel XX secolo si occupavano dell'apostolato dei laici. Differenti dal punto di vista del carattere, del tempo di durare, della situazione sociologica, politica ed religiosa, essi nello stesso modo vedono l'apostolato come attività dei laici per diffondere il Regno di Dio sulla terra.

I laici svolgono loro attività apostolica in modo individuale attraverso la testimonianza della vita e della parola, come pure facendo parte delle associazioni e dei movimenti. Il Sinodo Plenario della Polonia nel 1936 parlando dell'apostolato dei laici precedeva in un'certo senso il Vaticano II e del II Sinodo Plenario della Polonia (1991-1999).